

CRÒNICA LEGISLATIVA D'ANDORRA

Març de 1993 - juny de 2018

Evolució de la situació del català a Andorra des de l'aprovació de la Constitució

Enric Revuelta Novell*

Resum

L'article té l'objectiu d'explicar i analitzar les polítiques lingüístiques més destacades que s'han aprovat en els últims 25 anys a Andorra (des del març de 1993 fins al juny de 2018) i analitzar els motius pels quals s'han adoptat. En el text s'analitzen les lleis, els decrets, els estudis i els edictes que fan referència a l'ús del català en els aspectes polítics, socials i econòmics d'Andorra. Es destaquen les iniciatives impulsades en els últims anys tant pel govern del Principat com pels legisladors i els diferents actors socials. A més, per entendre l'evolució de l'ús del català al país i les polítiques posteriors adoptades pel govern andorrà, també ens hem nodrit d'estudis i de capítols de llibres i d'articles publicats als mitjans de comunicació.

Paraules clau: Andorra; diversitat; plurilingüisme.

LEGISLATIVE REPORTS ON ANDORRA

Abstract

This paper is aimed to analyse and explain the most outstanding linguistic policies that have been approved throughout the last 25 years in Andorra, and to study the reasons for which they have been adopted. The text analyses the laws, orders, studies and edicts related to the use of Catalan language in politics and social and economic matters in Andorra. The initiatives driven in the last years by the Principality Government and Andorran legislators, as well as by different social actors, are highlighted in this document. Furthermore, to be able to understand the evolution of the use of Catalan language inside the country and the subsequent policies adopted by the Government of Andorra, we have also fed on studies, book chapters and articles published in the media.

Keywords: Andorra; diversity; Multilingualism.

---

* Enric Revuelta Novell, periodista. Actualment, redactor al *Diari d'Andorra* sobre l'actualitat política, social i econòmica del país. enricrevuelta@gmail.com

Citació recomanda: Revuelta Novell, Enric (2018). Crònica legislativa d'Andorra. Març de 1993 - juny de 2018. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, (70), 207-218. DOI: [10.2436/rld.i70.2018.3208](https://doi.org/10.2436/rld.i70.2018.3208).

Sumari

Introducció

Administració

Educació

Dret

Cultura

Conclusions

Introducció

L'aprovació de la Constitució d'Andorra fa 25 anys va donar peu a un ampli espai per adoptar un volum legislatiu important en diferents àmbits que fins aleshores no estaven regulats. Un d'ells va ser la preservació del català com a única llengua oficial del país, que va tenir lloc mentre es començaven a publicar estudis i informes que alertaven d'un retrocés progressiu de l'ús de l'idioma. En l'enquesta Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra, l'any 2004 es remarcava que el castellà passava a ser la llengua més utilitzada (43 %), per davant del català (40 %), i d'aquesta manera es confirmava la tendència de les últimes anàlisis, que auguraven la possibilitat que aquesta situació es produís.

A l'article "Referències lingüístiques en la legislació andorrana"¹ a mitjan anys noranta, l'autora Montserrat Badia apuntava la hipòtesi que el Govern d'Andorra potser hauria de fer un pas endavant i implementar polítiques davant de la pèrdua d'influència del català a causa de diferents factors, com ara la forta presència de visitants —anualment Andorra en té uns vuit milions— i l'arribada de treballadors foranis, sobretot procedent de diferents indrets d'Espanya —no només de Catalunya— i de Portugal, i que no tenen com a llengua materna el català. Aquesta nova situació va conduir l'executiu andorrà a elaborar un marc per donar un rol més important a la llengua catalana en un país en el qual hi ha una forta presència migratòria que genera al mateix temps una gran diversitat lingüística, un aspecte que sempre ha estat considerat com un element de riquesa cultural.

Davant del descens de l'ús del català i atesa la necessitat d'actuar per revertir la situació i equilibrar d'aquesta manera la balança, un dels textos que més va calar va ser el de la Llei² d'ordenació de l'ús de la llengua oficial, aprovat el 1999, i en el qual s'estipula que l'única llengua oficial és el català. Entre altres aspectes, el text determina que les relacions entre l'Administració i els seus ciutadans s'han de fer en l'idioma del país, un aspecte que va afavorir la institucionalització del català. Malgrat l'aprovació de la normativa, encara queda espai per desenvolupar la totalitat dels reglaments, que han de concretar els àmbits d'actuació dels mecanismes previstos per salvaguardar el rol de la llengua. L'objectiu del Govern va ser preservar la presència de la llengua catalana al Principat, però al mateix temps hi ha una àmplia tolerància respecte als diferents idiomes presents a l'estat com el castellà —que en en determinades situacions sociolingüístiques és la llengua d'ús—, el francès i el portuguès.

La falta d'una legislació lingüística a escala nacional es va deure d'alguna manera al fet que es considerava que no hi havia motius per veure perillada la situació de la llengua. Els estudis sociodemogràfics mostraven que del 1994 al 2008 hi havia més presència de residents espanyols que de nacionals andorrans (una part d'ells eren catalanoparlants però també n'hi havia que tenien el castellà com a llengua materna), una tendència que es va revertir a partir del 2013, sobretot com a conseqüència de la crisi econòmica. Aquest fet va comportar que alguns treballadors tornessin al seu país d'origen. Al mateix temps, el volum de residents portuguesos, després de passar de l'11,4 % al 17,5 % en pocs anys, va disminuir lleugerament fins al 15,8 %.³

Els canvis legislatius no s'han produït amb una connotació de voler imposar un determinat idioma, sinó amb la finalitat de preservar una llengua amb menys parlants que altres idiomes que són ben presents al país. També cal destacar que a Andorra no hi ha cap formació política que advoqui per imposar un altre idioma com a oficial i, per tant, es pot apuntar que hi ha un clima de convivència lingüística. En un nou estudi de Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra, aquest cop de l'any 2014, s'afirma que el català està "en un escenari més favorable" atès que torna a ser usat més que el castellà. Tanmateix, com s'estipula en les mateixes conclusions de l'estudi, la situació del català pot ser variable amb un curt termini de temps a causa dels canvis sociodemogràfics d'Andorra. La major presència del català s'ha produït, segons l'estudi, gràcies a "l'escolarització en català dels fills de persones immigrants de llengua materna no catalana" i al mateix temps a causa de la disminució d'immigrants que "en la majoria dels casos no tenien el català com a llengua materna", com podrien ser els residents portuguesos o espanyols, a causa de la crisi econòmica.

1 Badia Gomis, Montserrat (1995). Referències lingüístiques en la legislació andorrana. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, (23), 53-99.

2 Andorra. Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial. (BOPA, núm. 2, 12/1/2000, pàg. 66-72).

3 Servei de Política Lingüística. Govern d'Andorra (2016). *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra. Situació actual i evolució (1995-2014)*.

En el mateix estudi també s'explica que la recessió també va comportar una reducció de la rotació laboral, que en determinades èpoques de bonança econòmica és molt alta sobretot a les feines menys qualificades. Per tant, una presència més estable dels assalariats de diferents orígens en els seus llocs de treball els ha permès assimilar amb el pas dels anys el català, mentre que per a les persones que arriben al Principat per una època curta de temps és molt més difícil assolir un determinat nivell per mantenir una conversa amb l'idioma oficial del país. En tot cas, i a diferència del que podia passar al segle passat, cada cop es té més consciència que les administracions han de “reforçar” el seu “paper actiu” com a organismes públics oficials per consolidar l'ús de la llengua.

Administració

La Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial, aprovada el desembre de 1999 és el text sobre el qual reposen els mecanismes de protecció i promoció de l'idioma a Andorra. Es va adoptar amb la finalitat de desenvolupar l'article 2 de la Constitució⁴ impulsada el 1993, que estableix que la llengua oficial de l'estat andorrà és el català. L'idioma és considerat com a “element fonamental” de la cultura del país i de tot el patrimoni que l'integra, i és per això que els legisladors van tirar endavant la proposta per preservar la llengua dins d'un país amb una forta influència del castellà i el francès, amb la incidència dels mitjans de comunicació de masses estrangers i amb una presència important d'immigració que arribava al país per contribuir al creixement de l'economia i la societat. Cal remarcar que, amb anterioritat, el Consell General, el Govern i els comuns ja havien adoptat ordinacions, decrets o altres disposicions per protegir el català.

Ara bé, el reconeixement i la protecció de la llengua oficial es va produir tenint en compte la idiosincràsia del país, que té un elevat nombre de població procedent d'altres indrets amb una llengua materna que no és el català. En aquesta llei, es defensa que el català sigui la llengua d'ús general, però alhora cal considerar que la legislació és oberta a l'hora de respectar els altres idiomes que hi ha dins del Principat d'Andorra, ja que és un aspecte que és valorat com un factor de riquesa cultural. En tot cas, la legislació reconeix el dret de tothom a “ser atès i correspost en català” en les seves relacions orals i escrites amb l'Administració pública, així com amb les diferents empreses, organitzacions i associacions. Per exemple, l'article 8 deixa clar que els documents que emanen de les administracions públiques andorranes han de ser en llengua catalana. També els tríptics o impresos oficials, que també poden ser escrits en altres idiomes si tenen l'aval del Govern. A més, si bé el text estipula que tothom té el “deure” d'usar la llengua catalana en els casos previstos per la llei, al mateix temps s'insta el govern andorrà a promoure els mitjans necessaris per fer-ho efectiu a través, per exemple, de l'oferiment de cursos per als nouvinguts, que es troben en un context completament nou. Tal com s'apunta en el monogràfic *La immigració a Andorra* (pàg. 124)⁵, una de les dificultats amb la qual es troben les persones que arriben al país és la de dos contextos sociolingüístics: el català com a llengua oficial a les institucions, a l'escola i als mitjans de comunicació, mentre que en altres àmbits la llengua majoritària pot ser que sigui un altre idioma, com ara el castellà.

La llei d'ordenació de l'ús del català també estipula que les persones que vulguin aspirar a un lloc de treball a l'Administració pública han d'acreditar un nivell d'ús oral i escrit de la llengua, tot i que sense especificar-ne el nivell. Aquest aspecte va quedar més detallat a l'hora d'aprovar el Decret⁶ d'aprovació de la modificació del Reglament d'ús de la llengua oficial en organismes públics de l'any 2005, que deixa a mans de cada organisme públic el nivell de coneixement del català exigint per accedir a una feina. En la majoria d'edictes publicats al *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra* s'exigeix “saber parlar català” i “saber escriure correctament textos breus en català”, però en casos de llocs en què s'han de desenvolupar i redactar documents tècnics i administratius s'exigeix tenir el nivell C de llengua catalana.

De totes maneres, el procés de regulació no s'ha completat, ja que encara falten reglaments que concretin molts aspectes de la llei. Per exemple, en diferents projectes s'ha previst dotar un servei de política lingüística a cada comú, que encara no s'ha culminat. En aquest cas, el servei de política lingüística del govern d'Andorra no pot actuar davant de les queixes que es puguin arribar a rebre en cas que afectin les administracions

4 Andorra. Constitució del Principat d'Andorra. (BOPA, núm. 24, 4/5/1993, pàg. 448-458).

5 Batalla, Josepa; Casals, Mercè; Micó, Joan R. (2004). *La immigració a Andorra*. Lleida: Pagès editors.

6 Andorra. Decret d'aprovació de la modificació del Reglament d'ús de la llengua oficial en organismes públics. (BOPA, núm. 28, 30/3/2005, pàg. 1246-1252).

comunals. D'altra banda, encara es poden produir alguns desequilibris a l'hora d'exigir un nivell determinat de català en segons quines feines de l'Administració, com ara a les dels agents de circulació comunals. A través de la llei⁷, que regeix aquest col·lectiu des de l'any 2005, es demana un nivell A de català per optar a una plaça a l'escala bàsica o tècnica, mentre que si es vol accedir a l'escala superior cal tenir un nivell B. Amb tot, segons els experts s'hauria d'apujar l'exigència pel que fa als agents de l'escala bàsica, que són els que en moltes ocasions escriuen informes. En el cas de la parròquia d'Encamp es valora un nivell superior (B2), tot i que per postular n'hi ha prou amb el nivell A.

La legislació, que estableix que el català és la llengua emprada per totes les institucions públiques per adreçar-se als ciutadans, va més enllà de l'Administració i regula aspectes com ara la regulació de l'ús de l'idioma en l'oci, els serveis, els mitjans de comunicació, el transport públic i l'educació. En el cas de les oficines de turisme, que forma part d'un dels sectors econòmics més importants del país, la llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial estableix que el personal ha d'atendre el públic en un idioma que en faciliti la comunicació i que les publicacions que es distribueixen poden ser en qualsevol idioma, però com a mínim han d'incorporar el català. A més, tots els hotels, restaurants, bars, cafeteries i altres establiments d'hosteleria i restauració tenen l'obligació de redactar els menús, les cartes, les llistes de preus, l'oferta de serveis i qualsevol altre imprès o informació en català. També poden redactar-ho en un altre idioma, si bé la llei destaca que poden fer-ho en un "lloc secundari".

Pel que fa a l'aspecte de les denominacions, rètols i publicitat, el text estipula que els noms comercials d'establiments, així com els rètols oficials o privats publicitaris, informatius o comercials s'han de redactar en català, i també els cartells, proclames, propaganda, prospectes i trameses publicitàries tant orals com escrites. En aquest apartat també s'apliquen les normes i excepcions que estan incloses a la Llei de noms comercials, denominacions socials i rètols d'establiments, aprovada el 1996⁸. A l'article 7, la legislació estableix, per exemple, que els noms comercials registrats han d'estar redactats en llengua catalana, inclosos els noms de persona. Tot i això, també hi ha excepcions per escriure un nom i cognoms no catalans, en cas que correspongui al de la persona física identificada que duu a terme la seva activitat comercial per al nom comercial en qüestió. De la mateixa manera, la llei estipula que també es pot incloure una paraula no catalana, si forma part de la denominació social de la persona jurídica identificada en l'exercici de la seva activitat comercial per al nom comercial en qüestió.

La Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial també preveu sancions en cas d'infraccions per part dels diferents actors concernits a l'hora d'aplicar el text. Per exemple, els incompliments considerats lleus poden comportar una reprensió privada per escrit o una multa per un import màxim de 20.000 pessetes (actualment uns 120 euros). Pel que fa a les infraccions greus, la multa pot anar de les 20.001 pessetes a les 200.000 pessetes (dels 120,01 euros als 1.200 euros) i finalment, en el cas d'incompliments molt greus, la multa pot anar de les 200.001 pessetes a les 500.000 pessetes (1.200,01 euros fins als 3.000 euros).

Sis anys més tard de l'aprovació de la llei, com hem esmentat anteriorment, es va aprovar la modificació del Reglament d'ús de la llengua oficial en organismes públics de l'any 2005 amb la finalitat d'adaptar el tracte de l'Administració amb relació a la situació sociolingüística de país. Com ja reconeix el text, aquesta situació és "complexa" atesa la forta aflluència de turistes i visitants durant l'any d'altres indrets i a la forta presència de treballadors estrangers, que comporta que en diferents situacions comunicatives s'utilitzi més d'una llengua. És per això que, en el cas sobretot de les relacions amb l'Administració, es fixen supòsits en què es pot usar una llengua diferent al català en cas que una persona estrangera no l'entengui. Pel que fa als usos orals a l'Administració, s'exigeix als treballadors que s'adrecin en català als ciutadans, "independentment de la ciutadania de l'administrat i de la llengua amb què l'administrat se li adreci". En cas que la persona afimi que no entén la llengua catalana, el treballador de l'Administració pública pot adreçar-se a ell en una altra llengua.

Amb tot, el reglament fixa que tota la documentació interna de l'Administració pública i aquella que està adreçada als ciutadans del país ha de ser redactada en català. Només els escrits adreçats a l'exterior d'Andorra on el català no té reconeixement legal o administratiu s'envien en una altra llengua, tal com estipula l'article

7 Andorra. Llei 8/2005, del 21 de febrer, dels agents de circulació comunals. (BOPA, núm. 25, 23/3/2005, pàg. 1107-1117).

8 Andorra. Llei de noms comercials, denominacions socials i rètols d'establiment. (BOPA, núm. 48, 10/7/1996, pàg. 1055-1058).

8.2 de la mateixa Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial, un aspecte que és tractat amb més profunditat més endavant, en l'apartat de Dret.

Pel que fa als treballs encarregats pels organismes públics, també s'estipula que els textos generats i els contractes han de ser redactats en català. Així doncs, els documents de caràcter tècnic, les auditories i els plans d'actuació han de ser redactats en aquest idioma. Només en cas de "dificultats raonables" per aportar els documents en llengua oficial s'ha de demanar al Govern d'Andorra un informe que dispensi d'aquesta obligació. En canvi, pel que fa a la documentació que es presenta en una licitació, els documents acreditatius com ara les titulacions acadèmiques, les classificacions d'empreses, fulls de registres, escriptures i documents anàlegs emesos per un organisme públic no andorrà poden presentar-se en la llengua en què estiguin redactats.

Més endavant, l'any 2010, es va adoptar el Decret del Nomenclàtor⁹ d'Andorra, la finalitat del qual era regular la llista dels noms de les diferents parròquies amb les seves corresponents abreviatures, de localitats i altres indrets del país. Amb aquest text, per tant, es desenvolupava l'article 14 de la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial, del qual hem fet esment en aquest apartat, i es determinen també noms d'urbanitzacions, carreteres, estacions d'esquí, bordes, boscos, camins, estanys, fonts i pics de muntanya. En el resum explicatiu del decret es destaca que els topònims del Principat d'Andorra són escrits en llengua catalana, basant-se en la forma andorrana. L'article 14 de la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial del 1999 estipula que ha de ser el Govern d'Andorra qui ha de determinar "els noms oficials dels territoris, els nuclis de població, urbanitzacions i de les vies interurbanes". En el cas de les vies urbanes, la competència recau en els comuns.

L'aprovació del Nomenclàtor, però, va estar envoltada d'una polèmica¹⁰ que encara no ha quedat resolta. Mentre els comuns d'Encamp i de Canillo es van enfrontar per si s'havia d'establir una doble adscripció d'indrets limítrofs entre les dues parròquies, el cas de Sant Julià de Lòria va ser el que va acaparar més atenció mediàtica. Per determinar la manera amb la qual s'escriuen els noms dels diferents indrets del Principat d'Andorra, es va crear la Comissió de Toponímia (CTA), que va presentar una llarga llista d'uns 4.000 noms dels diferents racons de país. Concretament, el motiu de les divergències va ser la manera amb la qual es va proposar la nova escriptura a partir del 2010 d'indrets com Canòlich, que va passar a escriure's sense *hac* (Canòlic), Juverri (anteriorment Juberri) i Aubinyà (anteriorment Auvinyà). En el cas de Canòlich, la comissió va prendre aquesta decisió emparant-se en la normativa de la llengua catalana del 1913, que deixa negre sobre blanc que la lletra *ce* a final de paraula no s'escriu amb *hac* final. No obstant això, la mesura va enfrontar els que defensaven que el nom de Canòlich s'havia d'adaptar a la normativa mentre que el comú lauredià apel·lava a un argument històric per mantenir el nom que era vigent des de feia segles.

El comú de Sant Julià de Lòria, de tarannà conservador i encapçalat per Josep Pintat, va presentar un recurs per anul·lar el decret atès que considerava que la CTA no tenia les competències legals per determinar els noms. El Govern liderat aleshores per Jaume Bartumeu, del Partit Socialdemòcrata, va acceptar les al·legacions de l'ens comunal, però no va restituir les formes antigues al *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra* (BOPA). Tant en primera com en segona instància, la justícia va donar la raó al Govern i a la Comissió de Toponímia. Actualment hi ha una nova proposta del govern de Demòcrates per Andorra (DA) de Nomenclàtor per incorporar nous topònims, tot i que, de moment, es manté a dins del calaix. En les dues legislatures del govern de DA, que va accedir a l'executiu el 2011, encara no s'ha publicat aquest text i, de moment, el conflicte¹¹ es podria dir que encara no s'ha tancat del tot atès que el Nomenclàtor actual és el vigent des del 2010, amb les formes que va aprovar la comissió, però amb les quals no estaven d'acord alguns dels comuns.

Educació

A Andorra conviuen tres sistemes educatius: l'andorrà, que depèn del Govern d'Andorra; l'espanyol, que depèn de l'Estat espanyol, i el francès, que depèn de l'executiu gal. Si bé en els dos últims sistemes el castellà i el francès són respectivament els idiomes vehiculars, el Govern d'Andorra va assegurar l'obligatorietat

⁹ Andorra. Decret d'aprovació del Nomenclàtor d'Andorra. (BOPA, núm. 60, 20/10/2010, pàg. 3875-3954).

¹⁰ Guimerà, Cesc (2016, 19 de juny). La Guerra de Canòlich(h). *Diari d'Andorra*. Consultat el 17 d'agost 2018, a https://www.diariandorra.ad/noticies/reportatges/2016/06/12/la_ guerra_canolic_103176_1134.html

¹¹ Guimerà, Cesc (2016, 19 de juny). La Guerra de Canòlich(h). *Diari d'Andorra*. Consultat el 17 d'agost 2018, a https://www.diariandorra.ad/noticies/reportatges/2016/06/12/la_ guerra_canolic_103176_1134.html

d'estudiar el català través de la Llei d'ordenament del sistema educatiu andorrà, aprovada pel Consell General el 9 de juny de 1994¹². L'article 63 del text, que regula el marc general de l'educació al Principat i que reconeix la coexistència dels diversos sistemes educatius, aclareix que “la formació andorrana té per objectiu assegurar un coneixement bàsic de la cultura andorrana en el marc dels sistemes educatius diferents de l'andorrà”. Això inclou la llengua catalana. A més, a l'article 66 s'especifica que l'ensenyament de “formació andorrana”, en què com a objectius hi ha l'aprenentatge de la llengua catalana, s'ha d'impartir “obligatòriament” dins de l'horari escolar i que “els convenis i acords” a què arribi el Govern amb altres “autoritats educatives” que depenen d'altres estats “han de contenir expressament aquesta previsió”.

La situació jurídica de les escoles franceses es va regular per primera vegada l'any 1982 amb la promulgació del Decret sobre les escoles i el Liceu del Copríncep Francès a Andorra; posteriorment el 2004, a través de les disposicions del nou conveni¹³ entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de la República Francesa en l'àmbit de l'ensenyament i el 2014¹⁴. En aquesta última disposició, s'aclareix que un dels objectius és “assegurar l'ensenyament de la llengua catalana” i es defineix quin estatus rep l'ensenyament de l'idioma des de l'escola maternal fins al Liceu. La gran particularitat del sistema educatiu francès i de l'espanyol, a diferència de la resta de països estrangers on són presents, és que continuen mantenint un ensenyament públic i gratuït. Per la seva banda, la situació jurídica de les escoles espanyoles es va regular a través del Conveni hispanoandorrà en matèria educativa, que es va signar a Madrid l'11 de gener de 1993, i a través de les noves disposicions del conveni del 2007¹⁵ entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern del Regne d'Espanya en matèria educativa.

Ara bé, l'executiu andorrà sempre ha optat per l'equilibri i el pragmatisme a l'hora de garantir l'ensenyament i la supervivència del català amb l'aprenentatge d'altres idiomes, en particular del castellà i del francès, per la proximitat, la petitesa del país i pel pes important de les economies espanyola i francesa dins del Principat. La riquesa lingüística és defensada, entre altres aspectes, com a garant per continuar la formació superior a l'estranger, atès que molts estudiants opten per cursar els estudis universitaris fora del país. Aquest tarannà es pot copsar, per exemple, al Decret¹⁶ del programa de Primera ensenyança a l'Escola Andorrana, aprovat pel Consell General el juliol de 1997. Al text en què es defineixen els programes de l'escolaritat pública des dels 6 fins als 12 anys s'especifica que les estructures es basen “en el fet diferencial andorrà, però tenen també en compte la futura integració dels seus alumnes als estudis superiors francès i espanyol”. A la primera ensenyança, les llengües vehiculars són el català i el francès, i en totes les aules hi ha un professor que parla cada idioma. El castellà s'introdueix com a assignatura al tercer cicle mentre que la llengua anglesa també forma part del sistema andorrà al llarg del segon i tercer cicles.

El mateix va succeir en el Decret del programa de segona ensenyança del sistema educatiu andorrà, aprovat el 1999, i que també regula el pla d'estudis dels alumnes de Batxillerat. A l'hora de descriure les àrees d'aprenentatge i els objectius, s'explicita que “les llengües vehiculars són el català, el francès i el castellà”. A més, l'alumne també ha de tenir un “coneixement suficient” de l'anglès. A l'article 3.4 es precisa que durant aquesta etapa els estudiants hauran d'haver assolit una competència comunicativa “suficient” en català, francès i castellà i “utilitzar amb fluïdesa i correcció els recursos lingüístics per comunicar-se en anglès”. A més, es fa un èmfasi especial en tenir un “domini correcte i adequat de la llengua catalana”, però en el text també se subratlla aquest idioma com a “primer i bàsic”. En tot cas, s'insisteix en el trilingüisme i que l'alumne sigui capaç d'adaptar-se a diferents situacions comunicatives relacionades amb l'ensenyament i que el domini de les llengües castellana i francesa siguin prou òptims com per poder utilitzar-les com a “vehicle de comunicació general” i com a eines “d'ensenyament i aprenentatge”, atès que la majoria d'estudiants opten per marxar a Espanya i França per continuar els estudis postobligatoris. El 2013 es va aprovar el Decret¹⁷

12 Andorra. Llei d'ordenament del sistema educatiu andorrà. (BOPA, núm. 48, 13/7/1994, pàg. 1048-1055).

13 Andorra. Proposta d'aprovació de la ratificació del Conveni entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de la República Francesa en l'àmbit de l'ensenyament. (BOPA, núm. 29, 12/5/2004, pàg. 1251-1255).

14 Andorra. Conveni entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de la República Francesa en l'àmbit de l'ensenyament. (BOPA, núm. 64, 5/11/2014, pàg. 4402-4408).

15 Andorra. Ratificació del Conveni entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern del Regne d'Espanya en matèria educativa. (BOPA, núm. 50, 20/6/2007, pàg. 3459-3464).

16 Andorra. Decret del programa de primera ensenyança. (BOPA, núm. 53, 20/8/1997, pàg. 1358-1385).

17 Andorra. Decret del Programa de l'assignatura de llengua i literatura catalanes I i II de batxillerat de l'Escola Andorrana. (BOPA, núm. 9, 13/2/2013, pàg. 771-778).

del programa de l'assignatura de llengua i literatura catalanes I i II de batxillerat de l'Escola Andorrana, que estipula els plans d'estudis d'aquestes matèries. Segons es remarca en el text, aquestes dues assignatures han de donar preferència a la interactivitat entre l'estudi de la llengua i la cultura catalanes, la utilització didàctica a l'Escola Andorrana i el paper social que té a Andorra.

Sobre la situació del català a les escoles i del plurilingüisme dins del sistema educatiu a Andorra, la sociòloga Estel Margarit va elaborar una enquesta per avaluar l'ús del català i d'altres llengües, com ara el castellà, el francès o el portuguès, entre els joves. Margarit apunta, en el llibre *L'escenari sociolingüístic de la població escolar d'Andorra*¹⁸, que entre tota la població escolar del Principat del curs 2011-2012, un 95 % va contestar que entenia bé el català i que un 91 % el sabia parlar bé. A més, remarcava que aquest bon coneixement era present en els diversos grups lingüístics i nacionals. Margarit insistia a “entendre i analitzar l'escenari lingüístic d'Andorra des d'una perspectiva transversal i multifactorial”. Destacava, per exemple, que els estudiants del país tenen una “actitud bilingüe” quant a l'ús de la llengua d'origen en català i castellà, una situació que es produeix per diversos factors, com ara l'ús social diferenciat de cada llengua, ja que, dins del mercat laboral i en funció del sector, la llengua vehicular predominant és el castellà o el català. Entre els factors que afavorien el bilingüisme, Margarit posava com a exemples el fet que hi hagi una presència important d'una població que és castellanoparlant d'origen o d'adopció, l'existència de diferents sistemes educatius on la llengua vehicular varia, la influència de les relacions amb l'Estat espanyol o el fet que hi hagi famílies formades per membres d'origens lingüístics o nacionals diferents. En l'estudi, a més, Estel Margarit remarcava que una part important dels joves viu de manera “natural” el fet de viure en una societat plurilingüe i que en una part important dels casos els joves fan una adaptació del seu codi lingüístic no només en funció del context, sinó també segons l'idioma amb el qual parla l'interlocutor.

Un altre exemple dins del marc educatiu per a la conservació del català però que de retruc pretén potenciar la convivència amb altres llengües és la normativa que regeix la Universitat d'Andorra (UdA). Al centre, fundat l'any 1997, la llengua oficial és el català, segons la Llei d'universitats¹⁹ aprovada el juliol del mateix any al Consell General i en els mateixos Estatuts de la Universitat d'Andorra, als quals es va donar llum verda el 2004. Ara bé, la normativa deixa oberta la possibilitat tant en un text com en l'altre de fer classes en altres idiomes.

A causa de les dificultats que suposa per a la Universitat atreure estudiants estrangers i signar convenis amb altres centres educatius foranis pel fet que la llengua vehicular a l'UdA és el català, el centre està estudiant la possibilitat d'implantar de manera progressiva les classes en anglès els pròxims anys per afavorir l'arribada de més alumnes procedents d'altres països. La intenció és que això s'apliqui de manera progressiva²⁰ en el Bàtxelor en Ciències de l'Educació —equivalent a un grau—, per la qual cosa els alumnes haurien de tenir la capacitat, quan finalitzin el primer cicle universitari, que a Andorra és de tres anys, de vehicular les seves classes en català, anglès i francès.

D'altra banda, al 2015 es va aprovar el títol²¹ estatal de Màster en Llengua i literatura catalanes. Segons l'article 3 del decret, després de l'obtenció del títol de Màster en Llengua i literatura catalanes, els àmbits de treball dels futurs titulats poden ser la correcció i l'assessorament lingüístics; l'edició crítica de textos; l'estudi de la història de la llengua, la lingüística i la normativa catalanes o la planificació lingüística; i també l'ensenyament de la llengua, la literatura i la cultura dels territoris de parla catalana.

Un altre dels marcs legislatius dins de l'entorn de l'educació que té com a un dels seus objectius impulsar el català com a llengua del país i vetllar perquè se n'assoleixi un ús oral i escrit és el reglament²² d'educació bàsica d'adults, aprovat el juliol de 1996 pel Consell General. L'oferta dels cursos està adreçada a les persones que no han completat l'escolaritat bàsica exigida en el sistema educatiu i també per a aquells adults que, nouvinguts al país per un canvi laboral, migratori o social, es troben en una nova situació personal

18 Margarit, Estel (2017). *L'escenari sociolingüístic de la població escolar d'Andorra*. Andorra: Govern d'Andorra. Servei de Política Lingüística.

19 Andorra. Llei d'universitats. (BOPA, núm. 53, 20/8/1997, núm. 1353-1357).

20 Redacció (2017, 30 de gener). L'UdA treballarà per potenciar la formació de ciències de l'educació. *Diari d'Andorra*. Consultat el 17 d'agost 2018, a https://www.diariandorra.ad/noticies/nacional/2017/01/30/l_uda_treballara_per_potenciar_formacio_ciencies_educacio_111799_1125.html

21 Andorra. Decret d'establiment del títol estatal de Màster en Llengua i literatura catalanes. (BOPA, núm 12, 11/2/2015, pàg. 1-4).

22 Andorra. Reglament d'educació bàsica d'adults. (BOPA, núm. 57, 14/8/1996, pàg. 1263-1267).

que els suposa un procés d'adaptació. Així doncs, en un estat on la mobilitat laboral és elevada, s'ofereixen continguts relacionats amb “la llengua i la literatura amb la finalitat d'afavorir la competència lingüística del parlant” tant pel que fa al domini del “codi lingüístic” com a la “competència comunicativa, representada per les quatre habilitats: entendre, parlar, llegir i escriure”.

Cal destacar, però, que a partir dels anys 60 del segle passat les autoritats andorranes ja mostraven la seva intenció d'oferir cursos de llengua catalana i difondre la cultura andorrana a les persones adultes. De fet, va ser al 1962 quan van començar les primeres classes de llengua catalana i d'altres àrees. No va ser, però, fins al juny de 1994 que van tenir lloc els primers exàmens oficials per obtenir el títol de català. A més, cal remarcar que l'any 2001 l'executiu andorrà va fixar uns nivells de català mínims per accedir als llocs de treball de l'Administració pública (usuari, avançat 1, avançat 2 i superior). Aquests llinars van ser vigents fins al mes de gener de l'any 2015 quan, després de diferents reestructuracions, el Govern andorrà va aprovar un decret²³ en què regulava l'expedició dels títols dels diferents nivells de llengua catalana, ja adaptats al Marc Comú de Referència Europea, que havien estat establerts per part del Consell d'Europa el 2001. D'aquesta manera, es van fixar els títols als quals es pot aspirar, en concret als nivells A, B i C. Amb la modificació del decret de l'any 2015 també es va regular l'obtenció dels diplomes oficials de llengua catalana per reconeixement intern per als alumnes dels tres sistemes educatius del Principat.

L'obtenció del diploma acredita un determinat nivell lingüístic en finalitzar el Batxillerat. En aquest cas, els alumnes de l'escola andorrana i del Sant Ermengol —una escola salesiana que forma part del sistema educatiu espanyol però que també té el català com a llengua vehicular— obtenen el nivell C1, mentre que els alumnes del Liceu i de l'institut espanyol obtenen el B2. Tanmateix, per obtenir el títol acreditatiu del nivell de català és necessari obtenir una nota de 7 sobre 10 a l'assignatura, un requisit que recentment ha comportat polèmica per la demanda d'alguns pares que reclamaven que la qualificació mínima fos de 5 sobre 10 per rebre el reconeixement,²⁴ la qual va ser denegada pel Govern i que el mateix Ministre d'Educació i Formació Superior, Eric Jover, va justificar pel fet que la nota exigida actualment permet tenir “plenes competències en totes les seves àrees”.

Dret

L'ús de la llengua catalana en l'àmbit del dret també ha sigut motiu de debat pels canvis que està duent a terme el país actualment, en ple procés d'obertura a institucions exteriors com ara la Unió Europea, i per l'aposta per la inversió estrangera. Aquest últim cas, si bé és un aspecte essencialment econòmic, també ha obert la porta a professionals liberals a exercir al Principat, com és el cas dels advocats. Gràcies a la legislació²⁵ aprovada l'any 2012 i els posteriors reglaments, els lletrats de països foranis poden treballar com a advocats a Andorra, sempre que passin una formació prèvia. La majoria dels interessats per exercir són catalans i espanyols i recentment hi ha hagut un debat dins del gremi per la necessitat d'oferir formació als professionals vinguts de fora perquè actuïn segons els protocols que es fan servir a Andorra. En aquest cas, els professionals han de passar un examen que organitza el Col·legi d'Advocats amb continguts teòrics, pràctics i, si és necessari, una prova per exigir un nivell mínim de català. El nivell mínim exigint és el C1 del Marc Europeu comú de referència per a les llengües (MECRL) i, per tant, les persones que hagin obtingut aquesta qualificació i ho acreditin queden exemptes de fer la prova de llengua catalana. Tampoc l'han de fer les persones que hagin obtingut el postgrau en dret andorrà de l'UdA, que només han de superar l'apartat pràctic.

D'altra banda, l'acostament d'Andorra al mercat comú europeu també ha generat debat pel que fa al català. Durant la sessió (min. 3-42)²⁶ ordinària del Consell General que va tenir lloc el 15 de març de 2018, la ministra d'Afers Exteriors, Maria Ubach, va deixar la porta oberta a modificar la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial aprovada l'any 1999, que entre altres aspectes estipula que el català és “la llengua emprada

23 Andorra. *Decret de modificació del Decret de creació i regulació dels diplomes oficials de llengua catalana del Govern d'Andorra*. (BOPA, núm. 11, 10/2/2016, pàg. 1-9).

24 Sanllehy, Arnald (2017, 29 de maig). El nivell de català enfronta Jover i els pares. *Diari d'Andorra*. Consultat el 17 d'agost 2018, a https://www.diariandorra.ad/noticies/nacional/2017/05/29/educacio_els_pares_discrepen_nota_per_nivell_catala_116644_1125.html

25 Andorra. Llei 10/2012, del 21 de juny, d'inversió estrangera al Principat d'Andorra. (BOPA, núm. 33, 18/7/2012, pàg. 2842-2847).

26 Consell General (2018, 15 de març). *Sessió ordinària del Consell General* [Video]. Consultat a <http://www.consellgeneral.ad/ca/videos/sessions-del-consell-general/15-03-2018-sessio-ordinaria-del-consell-general>

per totes les institucions públiques d'Andorra", amb la finalitat d'incorporar una part de la futura normativa de la Unió Europea (UE) en castellà o en francès. Actualment, el Govern d'Andorra es troba immers en la negociació d'un acord d'associació amb la UE per entrar dins del mercat comú, però davant del cost tan elevat que podria suposar la traducció al català de milers de directives i reglaments comunitaris, l'executiu té entre mans la possibilitat d'incorporar les normatives a través de dos idiomes que també són utilitzats majoritàriament al país, però que no són oficials.

Els parlamentaris d'Unió Laurediana - Independents per la Massana i el grup parlamentari Liberal, de l'espectre conservador, es van mostrar perplexos per l'anunci de la ministra, que en sessions posteriors al Consell General encara no ha precisat si es traduiran o no els textos. Una de les possibilitats és transposar les directives al català però no traduir els reglaments. En tot cas, seria necessari canviar la legislació actual per permetre aquesta possibilitat. Davant d'aquest anunci ple d'incerteses, la consellera del grup parlamentari liberal, Judith Pallarés, va qüestionar-ne la mesura, perquè no queda clar quines garanties jurídiques hi haurà perquè la ciutadania es vegi obligada a complir els reglaments.

Una opció, tot i que encara no ha estat materialitzada, seria passar a considerar el castellà i el francès com a llengües de "treball". Cal concretar que Andorra s'ha vist immersa en aquest debat paral·lel, a diferència dels seus socis de negociació, per arribar a un acord conjunt amb Brussel·les. El Principat va de bracet amb altres microestats com Mònaco i San Marino per culminar un pacte al mateix temps amb la UE, però aquests països no han d'afrontar el debat sobre la traducció de les normatives comunitàries, atès que a Mònaco l'idioma oficial és el francès i a San Marino, l'italià, reconeguts per les instàncies europees.

Cal recordar que la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial reflecteix, a l'article 8 del text, que el català és la llengua emprada per "totes les institucions públiques d'Andorra". Això inclou "les lleis, els reglaments, i tots els altres textos oficials de totes les activitats administratives i judicials i, en general, de les administracions, societats públiques i entitats parapúbliques". En el cas de les relacions exteriors, per a les quals regeixen les normes internacionals, les administracions andorranes "s'han d'obligar a usar la fórmula de la versió en llengua catalana". "La versió en llengua catalana és l'única que se signa i se segella", s'explicita. Cal remarcar també que l'article 6.2 de la modificació del Reglament d'ús de la llengua oficial en organismes públics fixa que en el cas de les relacions exteriors, els documents que vinculen l'Administració pública a través de contractes, convenis de col·laboració i acords han de ser escrits en llengua catalana, que és l'única que se signa i segella, amb la seva corresponent traducció.

Cultura

En matèria cultural, l'any 2009 es va aprovar el Decret²⁷ de delimitació de competències entre el Ministeri d'Educació i el de Cultura com a eina organitzativa del Govern d'Andorra. Així doncs, mentre el primer ha de vetllar per la promoció del coneixement de diverses llengües i per la promoció del coneixement, la difusió i l'ús de la llengua catalana a la població escolar, el de Cultura, com a institució garant de la integració i la cohesió social, estipula que la política lingüística del Govern ha de garantir una "interacció real entre llengua i territori" al servei de la ciutadania per tal d'enfortir la presència i el coneixement de la llengua catalana. A més, s'estableix que l'executiu ha de vetllar per la promoció pedagògica del català i atorgar-li més recursos per a la investigació i el reconeixement internacional i l'impuls i alhora en els àmbits de les noves tecnologies. D'aquesta manera, a la secretaria d'Estat de Cultura li correspon coordinar l'elaboració de la proposta d'avantprojecte de pressupost del Departament de Patrimoni Cultural i del Departament de Promoció Cultural i Política lingüística.

El 2012 es va aprovar un nou decret²⁸ per estructurar i delimitar les competències del Ministeri de Cultura en què ressalten, a l'article 2, les funcions que el Departament de Promoció Cultural i Política Lingüística ha de dur a terme, com ara la planificació, l'execució, la coordinació amb les administracions comunals i el control i l'avaluació dels programes necessaris amb vista a garantir i millorar l'ús de la llengua oficial,

27 Andorra. Decret d'estructuració i de delimitació de competències del Ministeri d'Educació i Cultura en l'àmbit de l'educació. (BOPA, núm. 63, 2/9/2009, pàg. 3263-3263).

28 Andorra. Decret d'estructuració i de delimitació de les competències del Ministeri de Cultura. (BOPA, núm. 14, 28/3/2012, pàg. 1286-1288).

així com la seva protecció, promoció i difusió. Quant a dotacions per dur a terme estudis relacionats amb la lingüística i la sociolingüística al Principat, el Govern d'Andorra atorga l'ajut Lídia Armengol per dur a terme treballs i investigacions sobre la llengua catalana, que és gestionat pel mateix Servei de Política Lingüística. El Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior i el Ministeri de Cultura, Joventut i Esports del Govern d'Andorra també van obrir la convocatòria pública d'Ajuts²⁹ a projectes de recerca de temàtica andorrana, amb l'objectiu d'augmentar els coneixements científics relacionats amb el país.

En l'àmbit de la cultura, una de les fites més destacades dels últims anys també va ser la refundació de l'Institut Ramon Llull amb la finalitat que els governs de Catalunya, de les Illes Balears i d'Andorra treballassin en la projecció de la llengua i de la cultura catalanes. En un acte que va tenir lloc al Principat d'Andorra, els tres executius van signar una declaració conjunta d'intencions que estipulava la reincorporació del Govern de les Illes Balears als òrgans de direcció de l'Institut i la creació d'una fundació amb seu a Andorra per garantir la màxima representativitat de l'organisme.

El *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra* (BOPA)³⁰ va publicar el 16 de juliol la Llei de crèdit extraordinari per finançar les despeses derivades de l'aportació de 35.000 euros per part del Govern d'Andorra a la Fundació Ramon Llull. En el cos del text s'explicita que l'objectiu és “promoure el desenvolupament global i la projecció exterior del català i de la cultura que s'hi expressa” i es concreta que la dotació inicial amb què comptaria la fundació seria de 100.000 euros. Del total de la quantitat, l'Institut Ramon Llull en va assumir el 65 % de l'aportació, mentre que el Govern d'Andorra en va aportar el 35 %. En la publicació al BOPA s'explica que la fundació és “una entitat pública, sense afany de lucre, amb personalitat jurídica pròpia i plena capacitat d'obrar, que es regeix pel dret vigent al Principat d'Andorra i pels seus estatuts”.

Segons va publicar el diari *El País*³¹ en un article de l'1 d'abril del 2008, el procés per incloure el Principat d'Andorra al patronat va ser llarg a causa dels estatuts de l'Institut, que no permetien l'entrada d'un executiu estranger com a membre de ple dret. A més, tampoc se sabia amb precisió abans de l'acord de quina manera Andorra podria contribuir en el pressupost. Finalment, es va acabar trobant una fórmula que va permetre el Principat intervenir “només” en una part de les activitats de promoció de la llengua i la cultura catalanes a l'estranger.

Uns mesos abans de la consumació de la refundació de l'Institut Ramon Llull, el Govern d'Andorra i la Generalitat van signar un acord perquè el Principat participés a la Fira de Frankfurt que es va celebrar al 2007 i en la qual la cultura catalana va ser la convidada d'honor. Aquest pacte va ser acordat per l'aleshores conseller de Cultura en funcions de la Generalitat, Ferran Mascarell, i l'exministre de Cultura andorrà, Juli Minoves.

També és remarcable la celebració al Principat l'any 1996 de la trobada GALEUSCA, l'encontre que aplega les associacions d'escriptors gallecs, bascos i catalans. La 13a trobada, que va tenir lloc al Principat d'Andorra del 17 al 20 d'octubre, tenia l'objectiu d'establir relacions entre creadors literaris de les tres cultures minoritàries dins de l'Estat Espanyol. La voluntat era que els autors es coneguessin i que compartissin punts de vista i opinions per tal de crear un diàleg positiu davant de situacions i problemes comuns. Dos anys més tard, es va celebrar la primera trobada d'escriptors en llengua catalana a Andorra. Segons un edicte recuperat del BOPA³² del 30 de setembre de 1998, el Govern va atorgar una subvenció d'un milió i mig de pessetes (uns 9.000 euros) a l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra.

29 Govern d'Andorra. *Edicte pel qual s'ha acordat l'obertura de la convocatòria dels ajuts a projectes de recerca de temàtica andorrana*. (BOPA, núm. 40, 20/5/2015, pàg. 1-9).

30 Andorra, Llei 13/2008, del 12 de juny, de crèdit extraordinari per finançar les despeses derivades de l'aportació de 35.000 euros per part del Govern a la Fundació Ramon Llull. (BOPA, núm. 54, 16/7/2008, pàg. 2730).

31 Orduña, Maria Cristina (2008, 1 d'abril). Andorra y Cataluña firman la creación de la Fundación Ramon Llull. *El País*. Consultat el 17 d'agost 2018, a https://elpais.com/diario/2008/04/01/catalunya/1207012051_850215.html

32 Andorra. Edicte de 30-9-98 pel qual s'atorga a l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra una subvenció d'un milió i mig de pessetes (1.500.000 PTA) per a l'organització de la Primera trobada d'escriptors en llengua catalana al Principat d'Andorra. (BOPA, núm. 50, 7/10/1998).

Conclusions

Els canvis sociolingüístics a Andorra han comportat que el govern del país desenvolupés una legislació des de mitjan anys noranta per protegir el català com a llengua oficial, si bé encara queda un ampli volum de reglaments per desenvolupar que han de fer d'una manera més efectiva l'aplicació de la legislació. Malgrat que ningú pot preveure quines polítiques es poden impulsar pròximament, i més tenint en compte que l'any que ve se celebren eleccions nacionals, sí que es pot copsar que les diferents sensibilitats polítiques del país defensen amb fermesa l'estatus del català com a llengua oficial. Per tant, es pot interpretar que les mesures que es puguin adoptar a curt termini estaran enfocades a defensar l'idioma, tot i que sempre respectant la convivència lingüística.

Socialment, cal remarcar que el coneixement de la llengua catalana és molt valorat per la ciutadania i per la gent de fora que ha decidit traslladar-se al Principat per treballar-hi, i per part dels nousvinguts i des dels diferents col·lectius lingüístics del país no es té la impressió que l'executiu vulgui imposar el català en detriment d'altres idiomes. Existeix un consentiment tàcit que les polítiques aprovades en els últims anys han estat per defensar una llengua que estadísticament és minoritària al món respecte a les altres que són presents a Andorra, però paral·lelament també es té la constatació que des de l'Administració andorrana existeix un reconeixement de respecte per a la resta d'idiomes. Es podria dir que legislar per protegir l'idioma oficial del país ha estat un mecanisme de protecció, però en cap cas d'imposició.

No obstant això, com també ha pogut passar en altres ministeris recentment, les accions en matèria de cultura s'han vist eclipsades en les últimes dues legislatures per la delicada situació econòmica del Principat, no només a causa de la crisi, sinó també pel col·lapse que hi va haver pel cas BPA, després que l'àrea del Departament del Tresor dels Estats Units emetés una nota en què alertava que càrrecs d'aquesta entitat bancària podien participar en xarxes per afavorir el blanqueig de capitals provinents de diversos delictes, com ara el narcotràfic o la corrupció. La liquidació del banc i la reestructuració del sistema financer han comportat que s'hagin esmerçat esforços a reformar el sistema financer i l'estabilitat del país, per la qual cosa hi ha hagut àrees que en determinats moments han pogut quedar en un segon pla.